

РОЗДІЛ I. ПРОБЛЕМИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 37.014.5 (73)

О. В. Барабаш

Національний університет «Львівська політехніка»

СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ КАНАДСЬКИХ ДІТЕЙ У ПЕРІОД РАНЬОГО ДИТИНСТВА

У статті розглядається проблема навчання канадських дітей у період раннього дитинства. Метою статті є здійснення аналізу науково-педагогічної літератури, що висвітлює особливості освіти й розвитку людини в ранньому дитинстві та дослідження специфіки навчальних програм. Методологія дослідження передбачала використання теоретичних і практичних дослідницьких методів. Висвітлено особливості програм дошкільної освіти, представлено комплекс знань, умінь і навичок дитини, що формуються в період раннього дитинства в Канаді. Зроблено висновки про спрямованість навчальних програм на соціальний, когнітивний, фізичний розвиток дитини в період раннього дитинства. Серед перспектив подальших наукових розвідок визначено досвід Канади у сфері підготовки дітей до навчання в початковій школі, як наступного компоненту системи неперервної освіти країни.

Ключові слова: Канада, освіта й розвиток у ранньому дитинстві, навчання, навчальна програма, знання, навички й уміння, соціальний, когнітивний, фізичний розвиток дитини.

Постановка проблеми. На початку ХХІ століття набуває особливої актуальності проблема неперервного навчання, що охоплює всі періоди життєдіяльності людини та передбачає використання різноманітних його форм і видів. Повноцінний розвиток особистості в складному соціально-політичному середовищі стає неможливим без уміння активно брати участь у суспільних процесах і адаптуватися до культурної, етнічної та мовної різноманітності. І лише освіта в найширшому розумінні цього слова може допомогти успішно впоратися з цим завданням. Важливе значення має забезпечення освіти й розвитку дітей у період раннього дитинства, коли закладаються основи неперервного навчання, формується ставлення до навчання, а також розвиток умінь і навичок освоювати знання, пізнавати навколишній світ, ідентифікувати себе в ньому тощо.

Аналіз актуальних досліджень. Неперервна освіта та її розвиток у різних країнах світу, зокрема, і в Канаді, вивчається зарубіжними й вітчизняними науковцями: Ю. Алфьоров, Л. Анциферов, Ю. Бабанський, Х. Беднарчик, Н. Бідюк, В. Блажек, Т. Вакуленко, В. Виноградова, Г. Воронка, Т. Десятов, А. Каплун, С. Качор, Т. Кошманова, А. Кроплі, Ф. Кумбс, М. Лещенко, З. Малькова, О. Новиков, В. Осипова, С. Романова, І. Руснак, А. Сбруєва тощо. Освіта та розвиток у ранньому дитинстві – є компонентом цього комплексного феномену. Такі дослідники, як Н. Аксаріна, П. Бачинський, Г. Беленька, Д. Бретт, Д. Гордон, Г. Гурковська, Д. Денисюк,

С. Козлова, С. Лупан, Л. Павлова присвятили свої наукові розвідки вивченню різноманітних його аспектів, проте досвід Канади ще не досліджувався, що й зумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета статті полягає у висвітленні результатів аналізу науково-педагогічної літератури, присвяченої проблемі освіти й навчання дітей у період раннього дитинства, а також у дослідженні специфіки навчальних програм.

Методи дослідження. Для розв'язання визначених завдань використано такі методи дослідження: *теоретичні* – описовий, статистичний і компаративний для вивчення основ навчання дітей у період раннього дитинства; структурно-функціональний і логіко-системний для відображення особливостей канадських навчальних програм; *емпіричні* – бесіди з працівниками дошкільних закладів і сім'ями м. Бурлінгтон (Онтаріо, Канада) для збору первинної педагогічної інформації.

Виклад основного матеріалу. У науково-педагогічній літературі висвітлюються три основні підходи до розвитку дитини в ранньому віці: два з них наголошують на тому, що дитина навчається автоматично; третій описує дитину як активного учасника навчального процесу. Як наголошує У. Слакін, відповідно до етологічної теорії, розробленої австрійським ученим К. Лоренцом, розвиток дитини є аналогічним до розвитку тварини, а почуття, які пояснюють її поведінку, – прояв вроджених інстинктів виживання та збереження виду [9].

Теорія конвергенції двох факторів, розроблена В. Штерном, виділяє розвиток природних здібностей і рис характеру дитини, а також розвиток дитини під впливом оточення, у якому вона перебуває.

На наше переконання, повноцінний розвиток дитини можливий у конструктивному середовищі, яке сприяє всебічному фізичному, соціальному, емоційному, когнітивному й мовному розвитку [4; 6] і може мати значний вплив на розвиток здібностей до навчання.

Соціальний розвиток або соціалізація – це процес навчання, спрямований на формування активного члена соціального світу, який розпочинається в ранньому дитинстві та триває впродовж усього життя. Це основне завдання родини, освіти, релігії та інших соціальних інститутів [1]. Діяльність, що забезпечує можливості самостійної гри, формування соціальних умінь і навичок, розвитку самоконтролю за власною поведінкою, підтримує соціальний та емоційний розвиток дитини. У Канаді соціалізація дітей 14 місяців – 3 років спрямовується на розвиток соціального зацікавлення. Показниками сформованості вмінь і навичок соціального зацікавлення є спостереження й імітування однолітків; участь в іграх з однолітками; пропонування іграшок; участь у коротких групових видах діяльності. Соціальне зацікавлення дітей цієї вікової категорії в дорослих та однолітках сприяє сфокусуванню їхньої уваги, а спостереження за спільною грою мотивує їх до участі в наступних іграх. Важливим на цьому етапі є

зіставлення власних поглядів і поглядів інших, а показником сформованості вмінь і навичок такого зіставлення – приймання думки однолітка в нескладних ситуаціях. Діти вчаться бавитися з однолітками зі схожими іграшками без обміну ідеями чи речами.

Взаємодію дитини з навколишнім світом розглядають як динамічний процес, який охоплює різноманітні емоційно пов'язані компоненти, а також змінюється з часом. Емоційний розвиток відображає соціальний досвід і культурний контекст [8]. Навчальні програми дошкільної освіти («Рамка навчання у ранньому дитинстві», «Освіта у ранньому дитинстві», «Родинний вибір», «Стандарти забезпечення спеціальної освіти у ранньому дитинстві», «Впевнений старт», «Програма навчання у ранньому дитинстві в умовах дитячого садка») у провінціях Канади передбачають освоєння знань, формування й розвиток умінь і навичок дітей 14 місяців – 3 років, необхідних для:

- вираження почуттів: уміння виражати агресивні почуття й поведінку, емоції (сором, вину, збентеження, гордість), уміння виражати почуття за допомогою мовлення та гри;
- саморегулювання: емоційне (уміння використовувати мову для регулювання емоцій, виражати емоції в присутності дорослих, піднімати настрій, сприймати взаємодію з дорослими як безпечне явище), поведінкове (уміння реагувати на заборону з метою припинення певної дії, контролювати взаємодію з однолітками), регулювання уваги (уміння переключати увагу з одного об'єкта на інший, фокусувати увагу, робити вибір, уникати відволікання);
- співпереживання: уміння демонструвати усвідомлення власних почуттів і почуттів інших, проявляти турботу щодо інших, демонструвати розуміння й визнання прав інших осіб;
- самоусвідомлення: уміння відмовити на прохання дорослого; сприймати себе як виконавця; визначати, що є «добре» і що «погано»; використовувати власне ім'я та імена інших осіб; розпізнавати себе у дзеркалі, вказувати на власні частини тіла та відповідні частини тіла однолітків;
- автономності: уміння започатковувати діяльність, визначати власні цілі й намагатися їх досягнути, відмовитися та погодитися виконати певні дії, контролювати інших, кажучи «моє», робити вибір; розрізняти заплановані дії від незапланованих;
- формування ідентичності: уміння ідентифікувати себе в стосунках з іншими [2; 5; 7; 10].

Стабільне середовище, у якому наявні постійна позитивна мотивація й можливості для розвитку, сприяє оптимальному когнітивному розвитку. А середовище з мовним наповненням, у якому з дитиною розмовляють, читають, де її слухають і заохочують до спілкування, – необхідне для її мовного розвитку. «Діти готові до школи, коли впродовж кількох років, активно спілкуються з дорослими особами, що емоційно інвестують у них;

перебувають у фізичному середовищі, що є безпечним і передбачуваним; при звичаї до усталених процедур та ритму діяльності, компетентних вихователів і матеріалів, що мотивують їх до дослідження та захоплення світом, який вони використовують для особистісного вдосконалення. Саме ці чинники, а не результати оцінювання діяльності дитини, є основними показниками готовності до навчання в школі».

Навчальні програми дошкільної освіти в Канаді спрямовуються на розвиток умінь і навичок спілкування, мови та грамотності. Особлива увага надається розвитку сприйняття мови (уміння слухати оповідання, співвідносити назви з частинами тіла, виконувати команди, розуміти особові прийменники, розуміти довші речення та команди, реагувати на них). Не менш важливе значення має й виразне мовлення, а саме: слова (уміння поєднувати слова, використовувати загальновідомі дієслова та прикметники), речення (використовувати прості та складні речення, брати участь в іграх, які передбачають необхідність використання мовлення), словник (розширення словникового запасу, визначення функцій предметів домашнього вжитку), запитання (формування спеціальних питань, що починаються питальними словами «what», «where»), розмова (уміння спостерігати й намагатися підтримувати розмову) [3].

Когнітивний розвиток дитини передбачає здатність до обробки інформації, процес розвитку перцептивних умінь і навичок, освоєння мови та інших процесів ментального розвитку. Інакше кажучи, це здатність мислити й усвідомлювати. Навчальні програми дошкільної освіти в Канаді для дітей від 14 місяців до 3 років спрямовуються на формування й розвиток умінь і навичок, необхідних для: саморегулювання: регулювання уваги (фокусування уваги впродовж тривалого періоду часу, ігнорування відволікаючих моментів); розв'язання задач: уміння визначати мету й виконувати дії з метою її досягнення; практично розв'язувати задачі способом спроб і помилок; залучати дорослих для того, щоб досягнути мети; використовувати об'єкти як інструментарій для розв'язання задач; уміння з'ясувати, хто в групі відсутній, дивлячись на присутніх; реалізації причиново наслідкової розвідки: уміння досліджувати функції об'єктів; виконання просторових досліджень: уміння досліджувати місткість за допомогою занурювання об'єктів у контейнер, уміння складати предмети й розкласти їх на частини; розв'язання просторових задач: уміння подолати перешкоду, використовувати відповідні інструменти; орієнтування в часовому просторі: вміння використовувати терміни, що позначають час – завтра, вчора, розуміти різницю між «зараз» і «згодом»; образного мислення, основ грамотності: уміння використовувати предмети замість інших, брати участь у рольових іграх (приготування їжі, догляд за малюком тощо), ідентифікувати предмети на світлинах, виражати бажання щодо отримання такого самого предмета, який зображений на малюнку, ідентифікувати предмети в книзі;

пам'яті: розширення здатності запам'ятовувати, уміння дотримуватися правил, встановлювати ритуали; сортування: уміння сортувати та маркувати предмети на основі їхньої характеристики (важкий, м'який, великий тощо), визначати предмети на основі функціональної ознаки [2; 5; 7; 10].

Фізичний і моторний розвиток реалізується, коли немовлят і малюків спонукають до активного дослідження навколишнього світу. Навчальні програми дошкільної освіти в Канаді для дітей від 14 місяців до 3 років спрямовуються на фізичний розвиток дитини, зокрема:

– великої моторики: балансування (уміння стояти на одній нозі, зробити кілька кроків на піднятій поверхні), стрибки (на місці, вниз із невеликої висоти), ходьба та біг (розвиток балансування та координації, біг і зупинка), сходження (підняття сходами, виконання вправ на відповідному спорядженні), катання на іграшках (уміння кататися на іграшках, відштовхуючись ногами);

– дрібної моторики: одягання (уміння зашпигати гудзики та блискавки), приймання їжі (самостійне користування посудом), використання інструментів (уміння використовувати дитячі ножиці), маркування (уміння тримати в руці олівець чи пензлик для того, щоб зробити помітку), охоплення руками (уміння гортати книжку, передавати з рук у руки предмети);

– чуття: сенсорне дослідження (уміння використовувати органи чуття для дослідження якостей та функцій предметів і матеріалів), тактильне навчання (уміння використовувати всі органи чуття для визначення та розрізнення якостей і матеріалів), інтеграція сенсорики й моторики (координація чуттів і моторики, координація око – рука з метою нанизання великих намистин на трубу, складати прості пазли, наливати, заповнювати, скидати) [2; 5; 7; 10].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, як свідчать результати проведеного дослідження, освіта й навчання в ранньому дитинстві мають визначальне значення для подальшої успішності в школі, професійній діяльності та суспільстві загалом. Це саме той період, під час якого формується ставлення дитини до навчання. Основні зусилля педагогічних працівників і батьків у Канаді спрямовуються на соціальний/ емоційний, мовний/ когнітивний, фізичний/ моторний розвиток дитини в період раннього дитинства.

До кола подальших наукових досліджень варто віднести досвід Канади у сфері підготовки дітей до навчання в початковій школі, як наступного компоненту системи неперервної освіти країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ballantine J. H. Our social world. Introduction to sociology socialization : becoming human and humane / J. H. Ballantine // Social structure, processes, and control. – SAGE Publications, 2012. – P. 92–115.
2. Early childhood education (Kindergarten). – Saskatchewan – Curricula. – Saskatchewan : Ministry of education, 2010. – 84 p.

3. Early learning for every child today. A framework for Ontario early childhood settings. – Best start expert panel on early learning, January, 2007. – 191 p.
4. Hertzman C. It takes a child to raise a community : population-based measurement of early child development / C. Hertzman, L. Irwin. – Vancouver : Human early learning partnership, July, 2007. – № 1. – 4 p.
5. Kindergarten program statement. – Alberta education, 2008. – 35 p.
6. Maggi S. Knowledge network for early child development, analytic and strategic review paper : international perspectives on early child development / S. Maggi, L. Irwin, A. Siddiqi, I. Poureslami, E. Hertzman, C. Hertzman. – World health organization's commission on the social determinants of health, 2005. – 45 p.
7. Our Children. Our Promise. Our Future. Early childhood development progress report 2002/2003. – Government of Saskatchewan : Saskatchewan learning, 2003. – 48 p.
8. Saarni C. Emotional development in childhood / C. Saarni // Encyclopedia on early childhood development and strategic knowledge cluster on early child development, 2011. – P. 1–7.
9. Sluckin W. Imprinting and early learning / W. Slickin. – Aldine Publishing Company, Chicago, 1965. – P. 6–16.
10. The full-day early learning-kindergarten program. – Ontario : Ministry of education, 2010. – 162 p.

РЕЗЮМЕ

Барабаш О. В. Специфика обучения канадских детей в период раннего детства.

В статье рассматривается проблема обучения канадских детей в период раннего детства. Целью статьи является анализ научно-педагогической литературы, которая освещает особенности образования и развития человека в раннем детстве и исследование специфики учебных программ. Методология исследования предполагала использование теоретических и практических исследовательских методов. Освещаются особенности программ дошкольного образования, представлен комплекс знаний, умений и навыков ребенка, который формируется в период раннего детства в Канаде. Сделаны выводы о направленности учебных программ на социальное, когнитивное, физическое развитие ребенка в период раннего детства. Среди перспектив последующих научных исследований определен опыт Канады в сфере подготовки детей к учебе в начальной школе, которая является следующим компонентом системы непрерывного образования страны.

Ключевые слова: Канада, образование и развитие в раннем детстве, обучение, учебная программа, знания, навыки, умения, социальное, когнитивное, физическое развитие ребенка.

SUMMARY

Barabash O. The specificity of teaching Canadian children in the period of early childhood.

In the article the problem of teaching Canadian children in the period of early childhood has been studied. The main objectives of the article are defined as the analysis of scientific and pedagogical literature which highlights the peculiarities of early childhood education and development and analysis of specificity of academic programs. Lifelong education and its development throughout the world, particularly in Canada, has been studied by the foreign and domestic scientists. Education and development in early childhood is a component of this complex phenomenon. Such researchers as N. Aksarina, P. Yermakov, G. Belenky, J. Brett, D. Gordon, D. Hurkovska, D. Denysyuk, S. Kozlov, S. Lupan, L. Pavlov have devoted their researches to various aspects of early childhood education and development, but Canadian experience has not been studied yet. The research methodology comprises theoretical

(descriptive, statistical, comparative methods of studying fundamentals of teaching children in the period early childhood; structural and functional, logical and systemic methods for Canadian academic programs) and practical (conversation with pre-school teachers and families in Burlington (Ontario, Canada) for gathering primary pedagogical information) methods. The peculiarities of pre-school academic programs (perception of speech, expressive speech (words, sentences, dictionary, questions, discussion); self-regulation, solving problems, implementation of the causal effect of intelligence, solving spatial problems, temporal orientation in space, imaginative thinking, the basics of literacy, memory, sorting; large motor skills, fine motor skills, sense have been highlighted. The complex of child's knowledge and skills (expression of feelings, self-regulation, empathy, self-awareness, autonomy, identity formation) which are formed in the period of early childhood in Canada has been determined. Thus, the results of the research of education and training of children in the period of early childhood testify that they are crucial for future success in school, careers and society as a whole. This is the period during which the child's attitude toward learning is shaped. The research results about orientation of academic programs on the social, cognitive, physical development of a child in the period of early childhood have been presented. Among the perspectives of further research we define the Canadian experience in the sphere of preparing children for elementary school as the following component of the lifelong education system.

Key words: *Canada, early childhood education and development, teaching, an academic program, knowledge, skills, social, cognitive, physical development.*

УДК 785.7+78.08

О. К. Зав'ялова

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

НІМЕЦЬКА ВІОЛОНЧЕЛЬНА ШКОЛА ХІХ СТ.: ВИКОНАВСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ

У статті розглядається процес становлення німецької віолончельної школи в ХІХ ст. Висвітлюється формування виконавсько-педагогічних традицій школи та їх поширення в європейському музичному просторі. Аналізується виконавська, педагогічна та композиторська діяльність видатних німецьких віолончелістів і надається історична оцінка результатів їх діяльності.

Ключові слова: *німецька віолончельна школа, видатні німецькі віолончелісти, виконавсько-педагогічні традиції, європейський музичний простір.*

Постановка проблеми. До другої половини ХІХ ст. для європейського інструментального мистецтва була характерна універсальність музичної практики, що виражалась у поєднанні композиторської та виконавської діяльності. Історично це зумовлювало залежність композиторської творчості від рівня інструментального виконавства, визначаючи специфіку становлення інструментальних виконавських шкіл – скрипкової, клавесинної, флейтової, віолончельної тощо.

Загалом, поняття «інструментальна школа» в широкому значенні позначає самостійно оформлений художньо-виконавський напрям, культурну традицію, засновану на певних особливостях виконавської та педагогічної практики, посередництвом яких здійснюється узагальнення й наслідування виконавського досвіду (навіть без створення теоретичної